

Ilustrirana enciklopedija glagoljice

(Anica Nazor: *Ja slovo znajući govorim*, Erazmus naklada, Zagreb, 2008.)

Knjiga *Ja slovo znajući govorim* akademkinje Anice Nazor prvotno je zamišljena kao svojevrsan katalog, što saznajemo iz uvodne napomene. Naime, priručnik nas izvještava da je na izložbama o tropismenosti i trojezičnoj hrvatskoj pisanoj baštini, organiziranim u europskim gradovima, segment glagoljaške pismenosti izazivao najveći interes. O glagoljici kao osebujnome hrvatskome pismu govorilo se u katalozima na njemačkom, engleskom i francuskom jeziku. Tiskanje kataloga izložbe za strance i na stranim jezicima pokrenulo je zahtjev da se knjiga o glagoljici pojavi i na hrvatskome jeziku za hrvatsku publiku.

Nakon tih riječi, kojim se zapravo objašnjavaju motivi nastanka knjige koju upravo uzima u ruke, čitatelj očekuje katalog u klasičnome smislu riječi, kombinaciju tekstovnog i slikovnog materijala. No dobiva mnogo više od toga.

Pogled u sadržaj obavještava nas da se ova knjiga bavi glagoljicom u svim dimenzijama: vremena, prostora, tema i ostvarenja.

Nakon općih napomena o glagoljskome pismu uopće i posebno o hrvatskoj glagoljici autorica A. Nazor prezentira ukupnost glagoljaške pismenosti i književnosti na hrvatskome tlu, i rukopisne i tiskane, i na crkvenoslavenskome i na hrvatskome jeziku. U vremenskome prote-

gu nižu se spomenici od Kločeva glagoljaša iz 11. st. do Rimskoga misala slavenskome jeziku iz 1893. g. Nemalo će nas iznenaditi podatkom da je župnik u Ninu još 1961. g. služio misu po glagoljskome misalu.

U zadani okvir autorica smješta tekstove prema žanrovskoj pripadnosti i prema područjima na kojima je glagoljica upotrebljavana.

Tako se redom prezentiraju abecedariji, najstariji odlomci (ostrišci), natpisi, misali, brevijari, biblijski tekstovi, apokrifi, legende, vizije, djela poučnoga karaktera, pravni spomenici. Sva djela te skupine rukom su pisana i stoga neprocjenjivo vrijedna.

Tiskana glagoljska djela promatrana su u odjeljcima: inkunabule, tiskana djela 16. st., produkcija senjske i riječke tiskare, protestantske knjige iz tiskare u Urachu, aktivnosti rimske Propagande u „istočno-slavenizaciji“ hrvatskih knjiga, djelovanje D. A. Parčića na revitalizaciji glagoljice i glagoljaških knjiga.

Kao svojevrsan epilog doneseni su podatci o oživljenome zanimanju za glagoljicu u novije vrijeme, očitovanome u osnivanju glagoljaških akademija, u organiziranju različitih manifestacija kojima se promiče učenje glagoljice, te svakako važna informacija o Staroslavenskome institutu u Zagrebu i njegovoj djelatnosti. Posebno je zanimljivo čitati o umjetničkim djelima inspiriranim glagoljicom (slike, ilustracije, skladbe, poezija). Na kraju se nalaze odabrane fotografije i dokumentarni materijal o izložbama hrvatske pisane riječi u Dublinu, Berlinu, Bruxellesu, Stuttgartu i Karlsruheu.

Autorica dodaje iscrpan popis relevantne literature i poduku o pisanju i čitanju glagoljice.

Odabrana mnogobrojna i mnogovrsna građa obrađena je i prezentirana sustavno i dosljedno. Uz svaki tekst donešeni su podaci o podrijetlu naziva, o sadržaju, o paleografskim odlikama, o vremenu nastanka, o mjestu pronalaska ili nastanka, o sudbini djela i o tome gdje se danas čuva, kad je objavljeno i odakle je preuzet tekst u ovoj knjizi. Posebno su vrijedne obavijesti o znanstvenoj istraženosti djela, o najvažnijoj stručnoj i znanstvenoj literaturi koja se bavi određenim djelom. Ne treba naglašavati što takav pristup znači svim budućim istraživačima glagoljice i glagoljske književnosti.

Izvorni su tekstovi preslovljeni latini-com, neki su, uglavnom kraći, doneseni u cijelosti, iz nekih su ponuđeni odlomci, a najzanimljivije je svakako uspostavljanje paralele između predaje ili legende i glagoljaškoga izvornoga umjetničkoga djela. Kao posebno uspješan primjer takva postupka ističemo priču o sv. Jurju i njegovu mučeništvu u djelu *Čtenije svetago Jurja* ili preradu predaje o sv. Nikoli u *Legendi o sv. Nikoli* u Sienskom zborniku.

Kad god postoje odjeci književnoga djela u nekom drugom umjetničkom izrazu, autorica ih posreduje čitatelju. Tako saznajemo da se na jednoj misnici nalazi grafit – molitva sv. Nikoli ili da zidne slike u crkvama prikazuju prizore iz legendi o svecima. Zanimljiv je, na primjer, podatak o pjesmama V. Nazora, S. S. Kranjčevića i J. Pupačića i o skladbama K. Fribea, S. Šuleka, Lj. Kuntarića, D. Prašelja inspiriranim Bašćanskom pločom.

Knjiga nudi i zanimljivosti s područja opće povijesti i povijesti kulture. Primjer za to je reprodukcija drvoreza iz 1568. g. koji prikazuje etape nastanka srednjovjekovne knjige: od proizvodnje papira do uveza.

Autorica je pronašla dobar način da slabije upućenom čitatelju objasni stručne izraze i nazive. U dijelovima knjige koji opisuju određeno djelo i u komentarima ispred svakoga manje poznatoga naziva stavljen je strjelica kojom je naznačeno da se tumačenje nalazi na dnu stranice. Tako je otpala potreba dodavanja tumača na kraju knjige, a korisnik je dobio enciklopedijsku definiciju.

Transkribirani izvorni tekstovi također nisu jednako razumljivi svim kategorijama čitatelja, pa je i tu nužno tumačenje. Opet se i u tome segmentu pokazala autoričina inventivnost. Naime, umjesto dodavanja rječnika ili bilježaka na dnu stranice, nepoznata riječ ili oblik protumačeni su u samome tekstu, na mjestu njihove pojave, unutar uglatih zagrada. Npr. *minu hlmi* [brijege], *otročetema* [djeci]...

Iako se na prvi pogled može činiti da se radi o tehničkome rješenju, opisani način tumačenja daleko je od čiste praktičnosti. Naime, ako je tumačenje potrebno samo za neke riječi, onda znači da suvremeni čitatelj ostatak razumije bez problema, što svjedoči o kontinuitetu hrvatskoga književnoga jezika.

U uglatim zgradama razriješene su i slovima označene brojevne vrijednosti, npr. *č.u.b* [=1402].

Nabrojani postupci učinili su ovu knjigu svojevrsnim udžbenikom i svakako proširili krug njezinih čitatelja.

Impozantnu količinu podataka, očevidnu i iz ovoga prikaza, čitatelj lako prati zahvaljujući savršenim i ujednačenim tehničko-grafičkim rješenjima. Uvodna tumačenja o pojedinim spomenicima i djelima tiskana su na bijeloj podlozi, izvorni tekstovi obično na plavoj, pojedini važni komentari i podatci smješteni su u plave i žute pravokutnike.

Knjiga je prepuna ilustracija, fotografija inicijala, faksimila naslovnica i/ili pojedinih stranica, snimaka dijelova knjiga, fotografija istraživača, kulturnih ustanova i dr., profesionalno snimljenih i smisleno ukomponiranih u tekst, zbog čega se može smatrati uzorom sklada između riječi i slike. Za to su osim autorice zaslužni priređivači Srećko Lipovčan i Zlatko Rebernjak, što sasvim opravdava nakladnikovu odluku da i njihova imena navede na naslovnici.

Djelo akademkinje Anice Nazor nazvano po akrostihu *azb buky vědi glagoljo (ja slovo znajući govorim)* poučava svoga čitatelja o neizmjerljivo vrijednoj baštini, pruža obilje spoznaja o piscima-glagoljašima i njihovim ostvarenjima, obiluje novim gledanjima na glagoljaštvo, sažima dosadašnje rezultate proučavanja jednoga dijela nacionalnoga bogatstva, pa se slobodno može reći da je, iako zamišljeno kao katalog, ostvareno kao enciklopedija glagoljaštva. Ponovno je potvrđena istina da je „glagolizam osebujna odrednica hrvatskoga kulturnoga, time i nacionalnoga identiteta“. Ovom knjigom ta je odrednica dolično i obuhvatno predstavljena.